

Ritva Savtschenko

Ay-liike demokratiaa etsimässä?

Työväenliikkeen ja ammattiyhdistysliikkeen välinen suhde on tänä päivänä erittäin kompleksinen. Syitä on monia. Perinteinen työväenliike on supistunut eräänlaiseksi historialliseksi reliikiksi ja samalla ammattiyhdistysliike on menettänyt vaikutusvaltaansa ja jäseniään. Kehitys ei ole ollut yksioikoinen, vaan siihen on sisältynyt nousua ja laskua.

Olen tarkastellut väitöskirjassani korporatistien ja SAK:n välistä suhdetta. Demokratiasite liittyy siihen oleellisesti. Ay-liikkeen eheytyksen jälkeen jäsenmäärä nousi ja yhteiskunnallinen vaikutusvalta kasvoi. Tulopoliittikan käyttöönotto toi ay-liikkeelle paikan neuvottelupöytiin, jossa päätettiin talouspolitiikasta ja lainsäädännöstä työehtosopimusten lisäksi. Ay-demokratian kannalta tilanne kehittyi huolestuttavaan suuntaan.

Ay-liikkeen yhdistymisen jälkeen ammattiliittojen sääntöjä uusittiin ja otettiin käyttöön suhteellinen vaalitapa. Tavoitteena oli demokratisoida hallintokäytäntöjä ja lisätä ammattiliittojen itsenäisyyttä. Tavoitteet ja käytäntö joutuivat ristiriitaan. Suhteellisen vaalitavan mukaan valitut ammattiliittojen hallinnot joutuivat sivuraiteille, kun päätökset tehtiin työmarkkinajärjestöjen ja maan hallitusta edustavan tulopoliittisen virkamiehen muodostamassa pienessä piirissä. Työmarkkinabyrokratiaa kierrettiin työpaikoilla suoran toiminnan ansiosta.

Kun puhutaan ay-liikkeestä, unohdetaan usein, että se on suuri kansalaisjärjestö, jonka jäsenet SAK:n osalta laskettiin työväenliikkeeseen kuuluviksi. Monet kuuluivat ammattiliittoonsa, mutta myös jäseninä työväenpuolueisiin. Ay-demokratian ja puoluedemokratian väliset ristiriidat ja ongelmat nousivat esiin erityisesti tulopoliittikan kukoistuskautella. Elinkeinoelämän työmarkkinajärjestöille määrittelemä rooli kansantalouden tasapainottajana ja kilpailukyvyyn edistäjänä oli usein ammattiliittojäsenten vaikeasti ymmärrettävissä. Työläiset tavoittelivat jäsenmaksuaan vastaan elintasonsa nopeaa nousua.

Tämän päivän tilanteen kannalta on mielenkiintoista kuinka paljon 1960-alkanut kehitys toisaalta jäsendemokratian lisäämiseksi ja toisaalta jäsendemokratian kaikkoaminen kabinetin hämärään

on vaikuttanut ay-liikkeen vaikutuksen laskevaan suuntaukseen. Kilpailukyky sopimus tai työttömien "aktiivimalli" havahdutti, mutta ehkä tilapäisesti. Työn muuttumiseen ja sen pirstoutumiseen erimuotoisiin tekemisen tapoihin, ei ay-liike ole pystynyt vaikuttamaan. Työlainsäädäntö ja työehtosopimustoiminta ovat voimakkaan muutoksen kohteina.

Nykytilanne herättää oleellisia kysymyksiä. Olisiko kehitys ollut suunnattavissa palkansaajille myönteisempään suuntaan, mikäli ammattiliittojen jäsenillä olisi ollut valtaa vaikuttaa? Mikä on nyt suoran toiminnan suhde järjestäytyneeseen ay-toimintaan? Mikä on ay-demokratian malli 2020? Miten saada ay-liikkeestä vaikutusvaltainen toimija uudessa tilanteessa, jossa elinkeinoelämän tavoitteena on heikentää ay-liikkeen vaikutusvaltaa? Onko mahdollista herättää päätöksien viidakossa rämpivien työntekijöiden kiinnostus omaa toimintaa laajemmalle? Onko pelko työttömyydestä voitettavissa toiminnaksi työllisyyden puolesta?